

TANRIÇA İŞTAR İLE İLGİLİ VE HITİT DİLİNDE YAZILMIŞ BİR METİN HAKKINDA

Dr. Mustafa SeDçuk AR

Eski çağ tarihi içinde mütalaa edil -mekte olan kavimlerin din telakkileri ve bu hususta ma'lik oldukları gelenekler çok başka başka idi. Tanrı kuvvetini mücerret bir şekilde tasavvur edecek kadar fikri gelişme kademesine ulaşmış bulunan bu kavimlerin bu nevi dini ve manevi inanç ve kuvvetlerinin mahiyetlerini iyi kavnyabilmek için mutlaka yazılı belgelerin mevcut bulunması lazımdır. Bu yazımızda konu olarak ele almış olduğumuz tanrı İhtar, Eski Çağ tarihi içinde Önasya dediğimiz bütün kültür çevrelerinde yaşamış bulunan başka başka kavimler tarafından türlü vasıflar altında tebcil edilegelmiştir.

Onun savaşı tanrıçesi olarak bütün savaş meydanlarının koruyucu kuvvetini teşkil etmesi o devrin bütün insanlığınca bilindiği gibi taşınmış olduğu şifa verici, bütün hastalıklardan koruyucu kuvvetinden dolayı da onun sembol veya statüsü Önasya dediğimiz bölgeler içinde bir yerden alınarak İstanbul'un bulunduğu memlekete kadar götürülmüştür. Mesela Ninve şehrinde tebcil edilmiş olan tanrıçe İhtar'ın statüsünün, hastalanmış bulunan Mısır kralının hastalığını iyi etmesi için ta Mısır'a kadar götürülmüş olduğunu biliyoruz. Ninve şehrinde tebcil edilmiş bulunan tanrıçe İhtar'ın şifa verici kuvvetinin meşhur olması gibi, Hitit Devleti sınırları dahilinde bulunan Şamuha şehrinde tebcil edilmiş bulunan tanrıçe İhtar'ın savaşlarda koruyucu bir kuvvet olarak şöhreti yaygındır. Bundan dolayı savaşa iştirak edecek olan Hitit Devleti hakanları koruyucu bir vasıta olarak yanlarında bu tanrıçenin sembolünü veya statüsünü taşımışlardır. Bu hususta, bu yazımıza konu yapmış olduğumuz, Şamuha şehrinin savaş tanrıçesi İhtar hakkında verilmiş bulunan tanrıçesi hakkında

ihativa eden bir metin bugün elimizde mevcuttur. Aşağıda çevirme yazısını, tercüme ve izahlarını vermiş olduğumuz bu metnin aslı Ankara Arkeoloji Müzesinde 440/b kazı ve 11543 kayıt numarası ile teşhir salonunda bulunmaktadır. Aynı metnin kopyası da yapılarak KUB XXXII 130 da yayınlanmış ise de, gerek metnin seyrinden ve gerekse tablet üzerindeki çizgilerin durumlarından, bu kopyada metnin başlangıcının doğru olarak tayin edilmiş olduğu kâğıt bul edilmektedir. Bu metin şimdiye kadar hiçbir tarafta işlenmemiştir. İlk defa benim doğrudan doğruya asıl tabletten ele almış olduğum bu metin Hitit Devletinin sosyal ve dini gelenekleri hakkında bilgi vermesi bakımından çok önemlidir. Metnin muhtevası gözden geçirildiği zaman göreceğimiz gibi, Şamuha şehrinin savaş tanrıçesinin yalnız sembolü veya statüsü koruyucu bir vasfı haiz olmayıp, aynı zamanda ona sunulmuş bulunan kurbanlar, eğer tanrıçe tarafından kabul edilmiş ise o zaman bu nevi kurban maddelerinden alınmış bulunan bir parça da savaşımlarda aynı koruyucu kuvveti göstermektedir. Benim buradaki işlemiş olduğum metin başka bir hükmü de ihtiva etmektedir.

Gene bu metinde verilmiş bulunan bilgiye göre, tanrıçe İhtar'ın hiddet ve kızgınlığını lalettayin kurbanlarla bertaraf etmek mümkün olmamış ise o zaman onun kızgınlığını giderip yardımını sağlamak için kendisine, daha eski devirlerin bırakmış olduğu hatıraların tesiri ile, bir insanı kurban olarak verilmesi gerekmişti.

Aşağıda çevirme yazısını ve ayrıca tercüme, izahlarını da yapmış olduğumuz bu metin, bu suretle insan kurbanı hakkında Hititler zamanındaki mevcut kayıtları da vermiş bulunmaktadır.

METİN

'''.

⁰uru

1) ma-a.h. -h. a-an-ma-an M4HAR

) r-nu-an-z, na-«n İ.NA URUs«-mu- 4

3) m«-ah-h«-on mu-ki-es-k«n-ii. a-pi-ia-ia-«n

A-) j.NA UD 8 KAM QA.TAM.MA „u-g«-au-%;

5) nam-mcx-oiu-%a. ^DUTV^{Ši} i.-e-PJL

6) n«m-m -an «-Qp-pa. j.NA URUsQ-mu-v-ha

7) p,-e-d«-an-xi nu-vs-!i a-pi-i«•ici.

S) E İR KAS UD-«t UD-«l SİSKUR QA.TAM,MA pi-iš-kán-zi

9) ma-ah-ḫa-an-ma-an a-ap-pa i.NA URUsŠa-mu-ḫa

10) ar-nu-«n-xt nu-vs-si a-pi- a- a. EZEN i-an-%i

11) nu m«-a-an A,NA ⁰isTAR ZE.R1 URUsa-mu-v-tJa

12) a-pa-a-«t «-«s-su SİSKUR-a d.a-o-at-tl

13) A.NA ^ouru-^ška.n a.n- a. š-šü-Lt

14) na-(5-t -ri kat-ti-mi as-su-ti ar-t4-ri

15) İ. NA tUR LUKÜR-i« ku- «-pi pa-i-rni

t6) nu-mu k•t-ti-mi oc.s-iu-Ll

17) «ni-nui-eL E-hci. SAG,DU-!Ol cis-sv-Li. Tİ-«n-ni

18) OİSTA ZE.Rİ URUs mu-b«

t9) kol.r-tim -mi• i«-cd-t i bD'an-da-i:l-tti-«t

4) D Ši -

4v nu Ulu k,-is-s«-an «-ri-,a-1w-un

2.1) pol.-'c.-m,-^{k'}an ⁰LJTÜ- an-tu-u'-'-š'a-otn

22) İ.NA URUsa-mu• cx. pa.-r«•a. ne-eb-bi.

23) ni.i-u.i-!oi-«n pa.- ix-%i İ.NA URUs«-rnu-h«

24) A.NA ⁰isTAR ze.Ri mu-k,-es:..ki.-s«r pi-eti p«-ct-,

) " ...

1S nciitm-ni«-« -SL E'ZEN-an i-e-,x-xi

t6) me-m,-,ti-nv-šci PA.Ni DINGIR^{İM}a.š-su-L'i ma-ma-i.

'''

'2.7) kv- «-pi-ma-/(an KAS URU s-bu-pi-it-tci

2S) KAS ORUT°"- "S•"'4•n4-ia *as-nu-vf-ta-ri*

3.5

- ...
- .29) nu ⁰uruşı pi- e-mi. hu-mu DiSTAR Zt.Ri
 30) k.«t-ti-mi u-dcII-ıın-%, EGİR I(AS-ma-as-.i,
 31) UO.«t VO.«t SiSKUR pi-Ls-k«n-zL

Sol Ja.it ken«r

- 3) . Lⁱa-«n-u har-si LVKVRMES^J_ja-mu
 33) p«-ra-a. p,-is-ki-SL nu-u}
 34) h. ~~er-n; ,n-k-ı-ı-ı~~, -nu hU'MUSEN^H . A
 35) tı«:«n d''.«-an:d'4 nu ki.-e MUSEN tji ,A

TÜRKÇE/Si

- 1) .Fakat onu ben Haşmetlü'nün huzuruna
- 2) getirdikleri zaman ona Şamuha şehrinde
- 3) olduğu gibi yalvaracaklar. Ve onla orada
- 4) sekiz gün içinde aynı şekilde dua edecekler,
- 5) Bilhassa duayı ben. Hasmetlü. yapacağım.
- 6) Burada, n mağda onu tewrar Şamuha şehri içine
- 7) götürecekler. Ve ona orada da
- 8) seyahat sonunda her gün aynı şekilde devamlı olarak kurban verecekler.
- 9) Fakat onu tekrar Şamuha şehri içine
- 10) getirdikleri zaman ona orada da bayram yapacaklar.
- 11) Fakat eğer Şamuha şehrinin savaş tanrıçesi İŞTAR için,
- 12) o uygun ise kurbandan bir miktar alıp
- 13) ben Haşmetlüye faydalı bir şekilde
- 14) gönderilir. O katımda faydalı olarak kalır.
- 15) Ve düşman memleketine gittiğim zaman
- 16) benim yanımda faydalı olur,
- 17) Benim evime, şahsıma hayıatta faydalı olur.
- 18) Fakat Şamuha şehrinin savaş tanrıçesi İŞTAR'ın
- 19) kızgınlığı kendini gösterdiğinde
- 20) Özaman ben Haşmetlü aşağıdald şekilde tecelli eden bir kehanette bulundum:
- 21) Ben Haşmetlü gidip bir adamı
- 22) Şamuha şehri içiinde teslim edeceğim.
- 23) Ve onlar gidip Şamuha şehri içinde onu
- 24) savaş tanrıçesi İŞTAR'a yalvarma yeriinle verecek
- 25) Bundan mağda ona ,bayramı iiora edecek.
- 26) Ve duaları Tanrının huzurunda faydalı olarak sövli ek.
- 27-28) Fakat İşhupita şehrine ve Taşmaha şehri ne sefer hazırlıklan yapıldığı zaman
- 29-30) ben Haşmetlü de gideceğim. O zaman savaş tanrıçesi İŞTAR'ı benim yanıma getue-
- cekler, Seferden sonra ise
- 31) ona her gün devamlı olarak kurban verecekler.

Sol Yan Kenar

- 32) Bana yardım ediyor ve düşmanları
- 33) devamlı olarak bana teslim ediyorsun. Ben onları
- 34) devamlı olarak imha edeceğim. Şimdi ikuşarı
- 35) ha u-msınlar, fakat bu ku,ıarı.

İZAHLAR

Yukanda gözden geçirmiş olduğumuz satırlardan anlaşılacağı gibi, üzerinde durmakta olduğumuz metin, tanrıçe İştar hakkında verilmiş bulunan bir talim<1tı ih-tiva etmektedir. Adı geçen tanrıçe Hitit Devletinin önemli dini merkezlerinden bir•i olan Şamuha ,şehrinde tebcil edilmektedir. Metnin vermekte olduğu bilgiye göre, bu tanrıçenin sembolü veya statüsü adı geçen bu şehirden alınarak Hitit Devleti hakanı- nın bulunduğu yere getirilmiştir. F1kat tanrıçe bulunduğu şehir ve tapma'ktan dı- şarı çıkarılmış olmakla ona yapılan dualar ve ibadetler geri bırakılmamıştır. Bilakis Hitit Devleti hakanının huzuruna getiril- diği zaman da aynı şekilde kendisine yal - v. !ırma:ların devam edeceği kaydedilmiş- tir. Şamuha şehrindeki tapınağından alı - narak Devlet Başkanının bulunduğu yere get,irilmiş oiJan tanrıçenin orada sekiz gün boyuncJ. bırakıldığı ve bu müddet zarım- da •kendisine aynı ihtimamın ,gö,sterilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Sekiz günün hitamında tanrıçenin sta- tüsü Şamuha şehrine geri götürüldüğü za- man seyahatin sonunda kendisine her ,gün muntazam olam•k kurbanların verilmesi lazımgeldiğini metin açı:k olarak kaydet - mektedir. Bu kayıttan anlaşıldığına göre, seyahat kaç •gün devam etmiş ise bu müd- det zarfında tanrıçeye kurban verilmemiş- tir. Ancak seyahatin sonunda tanrıçeyi Ş,amuha şehri içindeki kendi tapınağına yerleştil'dikten sonra kendisine gereken kurbanlar sunulmuştur. Eğer bu kurban - lar tanrıçe tarafından uygun görülerek ka- bul •edilmiş ise bunlardan bir mikbr alı - nar:aik adap ve usulüne uygun bir şekilde Devlet Başkanının yanını:ı getirilmesi la- zımgelmektedir. Bu kurban maddesi Dev- liet Başkanının yanında kalmakta ve eğer o, herhangi bir sefere çıkarsa bu kurban parçasını da birlikte taşımaktadır. Met - nin kaydetmiş olduğuna göre, düşman

memleketinde bu kurban maddesinin Hitit hak:ımı için faydalı olacağı kanaatı ha - kimdi. Aynı z.:!manda hakan,onun kendi şah- sını ve ailesini koruyacağını da ummakta- dır. Fakat tannçe İŞTAR için verilmiş bulunan kurban onun tarafından kabul edilmemiş ise, o zamsın Hitit hakanının baş- ka bir yoldan hareket etmiş olduğunu me- tin kaydetmiştir. Bu kayde göre tanrıçe İhtar'm -kızgınlığını gidermek için Şamuha , shrinde tanrıçenin kendisine bir insanın kudxın olarak verilmiş olduğu anlaşılma- tadır. Gene metnin vermekte olduğu !bilgi- ye göre insan kurbanı t:ırıçeye yalvarma yeri denilen belirli bir yerde yapılmakta - dır. Fakat metin, insanın tanrıçeye ne şe- kilde kurban edilmiş olduğunu <izah etmi - yor, sadece ona verilmiş olduğundan bah - sediyor. Bu yı:ızımızın baş tarafında da iş'.l- ret etmiş olduğumuz gibi, belki bu türlü hareket eski devirlerin hatırasını canlan- dıran sembolik bir harekettir. Bu •i,nsan kurbanından sonra tanrıçe şerefine aynı zamanda bir bwrām töreninin ve duaların yapılmış bulunduğunu da gösteren İmyıtlar bulunmuştur.

Bundan sonra İşhupita ve Taşınaha şehirlerine karşı yapılması muhtemel bir sefer dolayısı ile Hitit hakanının da bu sefere iştirak edeceği ve bu sefer esn<1sında tannçe İhtar'm da onun y•.1.nmda bulunma- sı lazımgeldiği -kaydedilmiştir.

Bu seferden dönüldüğü zaman ise tan- rıçeye gene devam'lı olarak kurbanlar ve- rilmesi lazımgeldiğini de okumaktayız.

Elimizdeki tabletin son satırların'3. gö- re, hakan tanrıçenin teveccühünü kı.1zan - dıktan sonra belirli İku.ıların hazırlanması hususunda bir de emir vermiş bulunmakta- dır. Bu kuşların taşıdıkları evsafı bildiren başka bir tabletin var olduğunu ve elimiz- deki bu küçük tabletin, henüz ortı.lda mev- cut bulunmayan o tabletin yanına konmuş bulunduğunu bunun üzerindeki delikten anlamaktayız.